

Наукове періодичне видання

**КИЇВСЬКИЙ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИЙ
ВІСНИК**

Науковий журнал

26 (26) 2022

Київ
2022

ISSN 2307-8060

Наукове періодичне видання
Київський науково-педагогічний вісник

Науковий журнал

26 (26) 2022

Редактор, коректор – Багреєв І. С.
Верстка-дизайн – Калабухова С. Ю.

Відповідальність за підбір, точність наведених на сторінках журналу фактів, цитат, статистичних даних, дат, прізвищ, географічних назв та інших відомостей, а також за розголошення даних, які не підлягають відкритій публікації, несуть автори опублікованих матеріалів. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Матеріали публікуються в авторській редакції. Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди автора та видавця. Будь-яке використання – з обов'язковим посиланням на журнал.

Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ № 19870-9670Р від 19.04.2013 р.
Засновник журналу: «Київська наукова організація педагогіки та психології»

Видавник: «Київська наукова організація педагогіки та психології»
04108, м. Київ, а/с 58
www.knopp.org.ua
E-mail: office@knopp.org.ua
Телефон: +38 066 699 58 42

© «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2022
© Автори наукових статей, 2022
© Оформлення Ястреба О. Л., 2022

ЗМІСТ

Богиня Л. В., Горбенко Є. В., Трусова Л. В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	4
Каракуц А. А. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	10
Кириленко Н. В. СУЧАСНИЙ КОНТЕНТ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	16
Снігир Л. П. СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПІДХОДИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ.....	21
Шеремет А. М., Антонова З. О. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА НА УСПІШНІСТЬ БІЗНЕС-РЕЗУЛЬТАТІВ.....	30

Богиня Л. В.

*директор навчально-наукового центру
з підготовки іноземних громадян
Полтавського державного медичного університету*

Горбенко Є. В.

*викладач ЗВО навчально-наукового центру
з підготовки іноземних громадян
Полтавського державного медичного університету*

Трусова Л. В.

*викладач ЗВО навчально-наукового центру
з підготовки іноземних громадян
Полтавського державного медичного університету*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Анотація: У статті розглянуто питання навчання інокомунікантів наукового мовлення відповідно до обраного фаху, формування вторинної професійної мовної особистості на доуніверситетському етапі підготовки.

Summary: The article examines the issue of training foreign communicators in scientific communication in accordance with the chosen occupation, the formation of a secondary professional language personality at the pre-university stage of preparation.

Постановка проблеми. Для іноземних студентів, що вивчають мову в умовах мовного середовища, однією зі сфер її застосування є спілкування з фахових питань. Якісна підготовка лікарів для зарубіжних країн неможлива без володіння ними мовою навчання, якісно сформованих навичок спілкування українською мовою з пацієнтами задля забезпечення ефективної практики в українських лікувальних закладах.

Дослідженню проблем формування професійної комунікативної компетенції інокомунікантів присвячена низка наукових розвідок та методичних праць українських лінгводидактів. Зокрема це питання вивчали Ю. Караулов, Г. Онкович, Г. Швець, Л. Барановська, Л. Мацько, С. Варава, В. Груцяк,

Т. Алексеєнко, Л. Васецька, І. Жогіна, Є. Голованенко, О. Мізіна, О. Кіріченко, Ю Жигалкіна та інші.

Більшість науковців доходять висновку, що необхідну інформацію зі спеціальності іноземні здобувачі освіти отримують, здебільшого, завдяки двом видам мовленнєвої діяльності: читанню наукових текстів та аудіюванню лекцій, тому протягом останніх десятиліть створено навчальні посібники з початкового курсу наукового стилю мови для іноземних слухачів медичних, інженерних, гуманітарних спеціальностей [1; 2; 3].

Мета цієї статті – визначення завдань доуніверситетської підготовки іноземних здобувачів вищої освіти щодо формування комунікативної компетенції відповідно до обраного фаху,

опис окремих видів аудиторної та самостійної роботи задля досягнення цілей, визначених програмою з української мови як іноземної [4].

Наслідуючи Г. Швець, вважаємо, що «становлення ... (професійної мовної особистості – далі ПМО) передбачає набуття професійних знань, оволодіння репертуаром усних і письмових текстів, комунікативними стратегіями, актуальними для конкретної професії, та розвиток особистісних рис, важливих для спеціаліста певної галузі» [5, с. 100].

Формування комунікативної компетенції у професійній сфері потребує розвитку аудитивних навичок, навичок діалогічного та монологічного говоріння. Для майбутніх лікарів вміння слухати й говорити надто важливі з огляду на необхідність вислухати скарги пацієнта та лікувати його не лише медичними засобами, а й словом.

Виклад основного матеріалу.

У сучасних українських реаліях більшість іноземних здобувачів закладів вищої медичної освіти навчаються англійською мовою, але є доволі чисельна група інокомунікантів, які проходять доуніверситетську підготовку українською мовою й набувають навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, читанні, говорінні, письмі.

У програмі з української мови як іноземної для підготовчих відділень навчально-професійна сфера спілкування виокремлена двома розділами: початковий курс наукового мовлення і базовий курс. А навчання читання спеціальної літератури, конспектування друкованих текстів та запис міні-лекцій є одними з видів навчальної діяльності під час вивчення мови майбутньої спеціальності. Крім того, формування професійно орієнтованих комуніка-

тивних навичок відбувається на заняттях з української мови під час читання модельованих чи частково адаптованих текстів дотичних до спеціальності, окремих заняттях з хімії, біології (анатомії), основ здоров'я.

Отже, серед завдань доуніверситетської підготовки іноземних студентів щодо навчання мови спеціальності можна виокремити: навчання читання текстів за фахом, адаптованих науково-популярних і художніх текстів, за тематикою дотичних до майбутньої спеціальності; навчання аудіювання лекцій з науково-природничих дисциплін; навчання конспектування прочитаного та запису на слух. Процес реалізації кожного з них відбувається в поєднанні всіх видів мовленнєвої діяльності.

На доуніверситетському етапі навчання читання загальнонаукової та спеціальної літератури починається після попереднього знайомства з граматичною системою мови (1-10 тижні навчання).

Природно, що під час навчання різних видів читання слухачі розвиватимуть навички письма (запис нового лексико-граматичного матеріалу, складання різних видів планів (при вивченні семантичної і структурної будови текстів); аудіювання і мовлення (сприйняття на слух мови викладача та формулювання власних висловлювань).

З досвіду зазначимо, що «найважливішим компонентом на заняттях з НСМ є навчальний текст, який би був зрозумілим для слухачів, і система завдань до нього, виконання яких дало б змогу повірити у власні сили в опануванні наукового мовлення. Саме текстоцентричний підхід у навчанні як мови, так і природничо-наукових дисциплін позитивно впливає на формування стартових навичок наукового мовлення, а в подаль-

шому – українськомовної комунікативної компетентності іноземних студентів у професійній сфері» [6, с. 107].

Власне навчання читання текстів за фахом складається з двох етапів:

– перший (початковий) – загальне знайомство з адаптованою літературою за профілем навчання у тій області науки, якою буде займатися здобувач вищої освіти (тобто читання текстів різних розділів біології, фізики, хімії);

– другий (кінцевий) – читання вузькоспеціальної літератури, наприклад, читання текстів з теми «Травна система людини».

Першому етапу навчання читання текстів за фахом передуює робота на заняттях з початкового курсу наукового стилю української мови як іноземної з метою підготовки до перших занять з науково-природничих дисциплін (математики, хімії, фізики, біології). На цьому етапі слухачі знайомляться з адаптованими мікротекстами, співвіднесеними з темами перших занять із профільних дисциплін.

У цей час процес навчання спрямований на вивчення нової лексики (як загальнонаукової, так і термінологічної); знайомство з найуживанішими граматичними моделями наукового стилю мови; навчання пошуку у текстах відповідей на запитання, що містяться в післятекстових вправах.

Перший етап навчання читання фахово орієнтованих текстів передбачає знайомство з найпростішими граматичними моделями наукового стилю мови; оволодіння необхідним лексичним мінімумом; оволодіння основною фаховою термінологією. Кінцевою метою навчання в цьому випадку є набуття комунікативної компетенції в ознайомлювальному, переглядовому і пошуко-

вому читанні. Однак, для початкового етапу найбільш актуальним є коментоване читання.

Під час роботи над текстом ми виходимо з комунікативних потреб майбутніх лікарів у читанні літератури за фахом, різного роду видів журналів, довідників тощо. Для навчання читання добирається текстовий матеріал, який має досить високий ступінь концентрації книжково-письмових мовних засобів, і, крім того, містить основну та надлишкову інформацію, що особливо важливо у навчанні різних видів читання. Паралельно, на заняттях з української мови як іноземної, опановуючи граматичну структуру мови, слухачі вивчають лексику медичної галузі, назви органів і частин тіла людини, відділення лікарні, медичні спеціальності тощо. Насиченість текстів і тренувальних вправ фахово орієнтованою лексикою – запорука її швидкого запам'ятовування й активного застосування в ситуаціях реального спілкування.

При вивченні будь-якої наукової дисципліни можна виділити кілька рівнів для групування об'єктів вивчення. Нами виділено, до прикладу, такі: загальне поняття про предмет науки, що вивчається; якісна характеристика предмета; класифікація і належність предмета до класу; видові різновиди предметів; характеристика предмета за складом; характеристика процесів, характерних для досліджуваних предметів; взаємозв'язок і взаємозалежність явищ, досліджуваних цією наукою; характеристика предметів за їхніми властивостями; характеристика методів вивчення й опису предметів та явищ тощо. На цій основі текстовий матеріал попередньо адаптовано і розподілено за складністю та обсягом.

Крім того, у навчанні читання враховується аспект формування вмінь, тому що саме вміння забезпечують включення інокомуніканта у процес спілкування.

Цільові настанови, що стоять перед слухачами під час читання літератури за фахом на початковому етапі, мають на меті сформувати уміння прочитати і зрозуміти текст, знайти відповіді на запитання викладача; уміння вичленити з тексту ті частини, у яких повідомляється про предмет, що нас цікавить; уміння прочитати текст з метою вивчення нової лексики, необхідної в подальшій роботі; уміння швидко і правильно розпізнавати графічну оболонку слова та знаходити еквівалент у рідній мові; уміння визначити за назвою тексту його тему.

Обсяг текстів, що читаються, від заняття до заняття збільшуються, а їх лексико-граматичне наповнення ускладнюється.

Робота над науковим текстом, традиційно, поділяється на передтекстову і післятекстову. Обидва види робіт містять непрямі питання, пошук відповідей на які потребує здійснення студентами ряду розумових дій, що є першим етапом підготовки до майбутньої навчально-професійної діяльності. Передтекстову роботу візуалізовано навчальною презентацією, що дозволяє оптимізувати процес семантизації лексики, скласти асоціативні ряди, визначити значення слів за контекстом, спрогнозувати структуру й тему тексту за заголовком тощо. Післятекстові вправи виявляють глибину розуміння тексту («Знайдіть у тексті закінчення наступних речень ...»); уможливають пошук цільової інформації («Знайдіть у тексті ту частину, в якій повідомляється про»). Для запам'ятовування нової лексики, тренінгу розуміння та вживання термінів,

правильного їх написання рекомендуємо завдання на освітніх електронних ресурсах Quizlett, Quizizz, Wordwall. Найефективнішим для перевірки розуміння основних положень тексту вважаємо застосунок Kahoot!, завдяки можливостям якого створюється позитивна емоційна атмосфера змагання.

Доуніверситетська підготовка іноземних здобувачів освіти передбачає формування навичок запису лекцій і конспектування прочитаного як елементів професійної комунікативної компетенції. Зазначимо, що конспектування може здійснюватися як шляхом запису основної інформації, так і шляхом створення ментальних карт, схем, хмар слів тощо.

Конспектування прочитаного іноземною мовою, як відомо, викликає труднощі виділення головної інформації та її переформулювання. Результатом процесу читання та переробки інформації в цьому випадку стає зменшення її обсягу, а також запам'ятовування, якщо такі прийоми, як аналіз, синтез, абстрагування та узагальнення добре сформовані й освоєні на достатньому рівні. Разом з тим, більш продуктивним нам видається конспект-схема, ментальна картка, так як такий вид роботи уможливорює трансформацію графічного образу слова в інший об'єкт і навпаки, коли під час монологічного мовлення за темою прочитаного тексту слухач має відтворити словами зображене. Ефективним цей вид роботи видається під час змішаного формату навчання. В асинхронному режимі слухачам пропонується прочитати текст, скласти ментальну картку, а під час он-лайн занять, обмінявшись ментальними картками, слухачі відтворюють основну інформацію прочитаного.

Навчання запису інформації на слух починається після початкового фоне-

тико-граматичного курсу під час занять з наукового стилю, які відокремлені у розкладі від занять з власне української мови як іноземної.

Формування навичок і вмінь конспектування на слух проводиться поелементно, з поступовим ускладненням завдань. Вправи, спрямовані на формування навичок, необхідних для такого виду конспектування, вводяться поступово. Спочатку відпрацьовується правильність написання нових слів, словосполучень і швидкість їх написання. Паралельно проводиться навчання аудіювання наукових текстів з виконанням тестового завдання на визначення хибних і правильних тверджень, наявності-відсутності інформації в прослуханому тексті.

Як відомо, основні труднощі ведення запису на слух нерідною мовою визначаються невідповідністю темпу мови особи, що говорить і того, хто слухає; недостатньо розвиненою слуховою і зоровою мовною пам'яттю; недостатньою швидкістю читання мовчки; слабкою автоматизованістю навичок письма.

Перша і третя труднощі усуваються в процесі традиційних занять з мови і спілкування в умовах мовного середовища. Друга і четверта обумовлюють комплекс вправ з навчання запису на слух як-от:

- словниковий диктант (не тільки перевірка засвоєння лексичного матеріалу, але і тренування графічної моторики, формування автоматизму в написанні слів). Для диктантів обирається тільки знайома лексика, що сприяє засвоєнню слів слуховою, зоровою і моторною пам'яттю;

- письмові відповіді слухачів на усні запитання викладача:

а) позитивні відповіді, що відтворюють лексику запитання без трансформації;

б) негативні відповіді, що відтворюють лексику запитання із заміною окремих слів чи граматичних форм;

в) відповіді з частковою трансформацією структури запитання.

Окремої уваги потребує фразовий диктант. Цей вид роботи розвиває слухову мовну пам'ять, що особливо важливо у навчанні запису лекцій. Однак фразовий диктант має додаткові труднощі – необхідність швидко розпізнавати службові слова в мовленні та фіксувати їх на письмі окремо від інших слів. В арабській аудиторії цей вид диктантів викликає значні труднощі, тому що поділ фрази на сегменти за допомогою інтонації слухачі сприймають легко, а службові частини мови, що інтонаційно не виділяються, приєднують до значимих слів. Тому фразові диктанти використовуються після ретельного відпрацьовування диктантів на словосполучення, в яких є можливість інтонувати (виділяти) службові слова.

Ефективною з огляду на формування комунікативної компетентності у професійній сфері є робота над частково адаптованими художніми текстами або модельованими текстами, дотичними до фахової тематики. Для читання нами пропонуються тексти деонтологічного характеру, наприклад «Допомагати потрібно кожному», сюжет якого оповідає про хлопця, який купив ліки для своєї мами та віз її їх автобусом. А коли в цьому автобусі стало зле якійсь жінці, він, маючи ліки, не віддав їх, бо думав, що має допомогти, перш за все, своїй матері. Під час зупинки, коли вже хтось із пасажирів викликав «Швидко допомогу», хлопець побачив знайоме пальто й зрозумів, що то його матір потребує допомоги. Після прочитання текстів такого типу (у другому семестрі навчання)

пропонуємо провести дискусії, рольові ігри, переказ від дійової особи тощо.

Окремі заняття виділяємо для навчання письмового переказу, для яких добираємо тексти, що містять лексику майбутньої спеціальності та порушують актуальні питання профілактики й лікування небезпечних хвороб.

Висновки. Описана система навчання читання фахово орієнтованих текстів, запису на слух і конспектування прочитаного дозволяє сформувати основи комунікативної компетентності, що роз-

виватиметься під час опанування освітньо-професійних програм, навчальної клінічної практики та сприятиме активізації включення іноземних здобувачів вищої освіти у сферу навчально-професійного спілкування, а також продовженню вивчення фахової мови медика з позицій системно-комунікативного підходу. Перспективи подальших розвідок вбачаємо у створенні навчально-методичного комплексу з наукового стилю мовлення для пропедевтичного етапу навчання іноземних слухачів.

Література:

1. Жангазінова, Р. & Кусяк С. (2019). Науковий стиль мовлення: математика, фізика, біологія, хімія : навчально-методичний посібник для самостійної роботи іноземних студентів підготовчого відділення галузі знань 22 «Охорона здоров'я».
2. Богиня, Л. В. (2020). Сходинки. Початково-предметні курси з природничих дисциплін : навчальний посібник з української мови як іноземної.
3. Альохіна, С. В., & Шутенко, Я. С. М. (1998). Українська мова для іноземних студентів: початково-предметні курси: математика, креслення, хімія, фізика, біологія. *АртЕк*.
4. Українська мова як іноземна. Тимчасова програма навчальної дисципліни для іноземних студентів підготовчих факультетів / відділень ВНЗ МОЗ України (2015).
5. Швець, Г. Д. (2019). Теорія і практика навчання української мови іноземних студентів гуманітарних спеціальностей: монографія. *Київ: Фенікс*.
6. Богиня, Л. В., Колечкіна, І. В., Кушпіль, Н. О., & Овчаренко, О. В. (2021). Формування стартових навичок наукового мовлення іноземних студентів.

Каракуц А. А.

викладач англійської мови

Краматорського фахового коледжу технологій та дизайну

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація: У статті розглядається необхідність використання нових інноваційних технологій у сучасній освіті в умовах дистанційного навчання. Описано досвід проведення занять англійської мови із застосуванням інноваційних методик, зокрема з використанням різноманітних інтернет-ресурсів, платформ, які сприяють формуванню іншомовної комунікативної компетентності студентів, допомагають розвинути необхідні вміння та навички, збільшують інтерес до навчального матеріалу, дозволяють зробити процес навчання цікавішим та ефективнішим.

Summary: The article considers the need to use new innovative technologies in modern education in the conditions of distance learning. The experience of conducting English classes using innovative methods is described, in particular with the use of various Internet resources, platforms that promote the formation of foreign language communicative competence of students, help develop the necessary skills, increase interest in learning materials, make learning more interesting and effective.

Постановка проблеми. Інтеграція в світове економічне співтовариство зумовила необхідність зближення якості і рівня професійної освіти в Україні, тому володіння іноземною мовою є ключовим моментом передачі сучасних технологій і є чинником взаємодії.

Якісне володіння іноземними мовами дозволить майбутнім фахівцям успішно здійснювати пошук потрібної інформації та реалізовувати свою соціальну та професійну мобільність. Окрім того, оволодіння іноземною мовою є невід'ємною вимогою до професійної компетенції спеціаліста. Проблема підвищення ефективності професійної підготовки фахівців і особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця змушує вчених усе частіше звертатися до пошуку її оптимальних рішень і нових підходів у викладанні іноземної мови у ВНЗ з метою підготовки «фахівця, професійна компетенція якого стає глибшою завдяки володінню іноземною мовою» [1].

Аналіз попередніх досліджень.

Слово інновація має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення нового. У педагогічній інтерпретації інновація означає нововведення, що поліпшує хід і результати навчально-виховного процесу. Інновацію можна розглядати як процес (масштабну або часткову зміну системи і відповідну діяльність) і продукт (результат) цієї діяльності. Таким чином, інноваційні педагогічні технології як процес – це «цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів» [6].

Дослідники проблем педагогічної інноватики (О.Арламов, М.Бургін, В.Журавльов, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін.) намагаються співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характе-

ристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове. Зокрема, В. Загвязинський вважає, що нове у педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які у таких поєднаннях ще не висувались або ще не використовувались, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивне начало, що дає змогу в ході зміни умов і ситуацій ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти [6].

Досягнути цього можливо за рахунок інноваційного підходу, створюючи інтерактивне середовище. Слово *інтерактив* (пер.з англійської *inter* – «взаємний», *act* – «діяти») означає взаємодію. Інтерактивний метод – це спосіб взаємодії зі студентами через бесіду, діалог. Теоретичну основу використання інтерактивних технологій становлять теорії С.Т. Шацького, В.Н. Шульгіна, М.В. Крупеніна, Б.В. Ігнат'єва, проектно-дослідницька ехнологія В.Васильєва, проектна діяльність новатора Т.Г. Кручиніна, теорії проблемного навчання М.І. Махмутової, І.Я. Лернера, ідеї доктора педагогічних наук, професора О.І. Пометун.

Мета статті: розкриття поняття про інноваційні методики, шляхи максимального розвитку пізнавальної активності, які сприяють формуванню іншомовної комунікативної компетентності студентів, допомагають розвинути необхідні вміння та навички, мотивують до самостійності та творчого потенціалу кожного студента, що є запорукою ефективності навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. У Національній доктрині розвитку освіти йдеться про те, що пріоритетними напрямками державної політики щодо розвитку освіти є особистісна орієнтація освіти; формування національних і

загальнолюдських цінностей; постійне підвищення якості освіти; оновлення її змісту та форм організації навчально-виховного процесу, запровадження освітніх інновацій, інформаційних технологій; інтеграція освіти до європейського та світового освітніх просторів [7].

Згідно з особистісно-діяльнісним підходом до організації навчального процесу, в центрі його знаходиться той, хто вчиться. Формування особистості та її становлення відбувається у процесі навчання за певних умов: відчуття рівного серед рівних; забезпечення позитивної атмосфери в колективі для досягнення спільних цілей; можливість вільно висловити свою думку і вислухати свого співрозмовника. Всім цим умовам відповідають інтерактивні технології навчання, які відносять до інноваційних. Освіта у навчальних закладах надається студентам у колективах (групах), тобто існує групова форма навчання. Основною одиницею такого навчання є заняття. Кожне заняття будується за певною структурою і передбачає організацію навчання за різними моделями. Сучасна комунікативна методика пропонує широке впровадження в навчальний процес активних нестандартних методів і форм роботи для кращого свідомого засвоєння матеріалу. Ці технології допомагають реалізувати особовоорієнтований підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію та диференціацію навчання з урахуванням здібностей студентів, їхнього рівня знань [2].

Навчальний процес в закладах освіти протягом останніх років (2020, 2021) майже проводився онлайн через оголошений карантин, викликаний епідемією COVID-19, а 2022 рік докорінно змінив життя українців до 24 лютого і після, коли рф розпочала масштабне втор-

гнення до України. Вимушене дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу. Як викладач англійської мови, намагаюсь організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати та мотивувати студентів до вивчення дисципліни, шукаючи при цьому різноманітні форми проведення занять, підтримуючи своїх студентів морально в цей трудний час.

Існує багато сервісів, за допомогою яких процес навчання студентів англійської мови стає цікавим і захоплюючим. Для проведення онлайн занять з іноземних мов користуюся сервісом Google Meet, який вважається дуже зручним для цифрового освітнього середовища. Google Meet є безкоштовним застосунком, для початку користування яким достатньо мати обліковий запис. Серед ключових переваг застосунку варто виділити:

- До зустрічі в Google Meet можуть додатися до 100 учасників.

- Google Meet можна використовувати у більшості браузерів, але найбільш оптимальний варіант – робота в Chrome. Застосунок немає десктопного додатку (його не можна встановити на комп'ютер).

За допомогою Google Forms, простого у користуванні сервісу, легко створювати форми для опитування та оперативно відстежувати результати навчання. Унікальність і цінність цього сервісу полягає в тому, що він дає змогу проводити оцінювання автоматично та забезпечує фідбек завдяки спеціально вбудованому функціоналу. Отримавши посилання, студенти можуть відповідати на тестові питання зі своїх смартфонів, планшетів або персональних комп'ютерів.

Jamboard – це ще один безкоштовний інтерактивний сервіс від Google для роботи в режимі реального часу, який

дає можливість створювати фрейми, писати пером або вводити текст зі змінною шрифту, розміру, кольору, завантажувати pdf-документи, зображення з інтернету, камери, Google-диска, робити завантаження за URL-адресою. Родзинкою сервісу є віртуальна лазерна указка, яку можна включати та переміщувати для виділення, важливої інформації під час презентації. За допомогою Jamboard дуже зручно організовувати мозковий штурм (brainstorming) на заняттях з іноземної мови (за професійним спрямуванням), практичного курсу іноземної мови, коли потрібно стимулювати творче мислення для вирішення певної проблеми та передачі власних ідей, прийняття цікавих креативних рішень спільними зусиллями.

Щоб поділитися своєю дошкою і запросити студентів для спільної роботи, достатньо надіслати згенероване посилання поштою чи у чат Viber або Classroom, а їм залишиться тільки перейти по ньому. Зареєструвавшись на сайті, можна зберігати і обмінюватися своїми дошками з колегами та студентами, а також зберігати на Google-диску. Матеріали, записані на Google Jamboard, нікуди не зникають із часом. Матеріали сервісу зберігаються на Google-диску користувача і доступні для використання у будь-якому місці та у будь-який час за наявності підключення до інтернету [9].

Kahoot – це сервіс для створення on-line вікторин, тестів і опитувань. Ця програма може ефективно використовуватися в дидактичних цілях. On-line вікторини використовуються на заняттях англійської мови найчастіше. Створені опитування можна застосовувати на початку заняття, в мовленнєвій практиці, на різних етапах формування лексичних і граматичних навичок мовлення та для

закріплення вивченого матеріалу. Студенти можуть відповідати на створені викладачем тести з планшетів, ноутбуків, смартфонів, тобто з будь-якого пристрою, що має доступ до інтернету [11].

LearningApps.org – загальнодоступний безкоштовний онлайн-сервіс, заснований на роботі з готовими шаблонами-заготовками для заповнення, призначений для створення інтерактивних завдань різного рівня складності, тематики та формату, які можна використовувати в роботі з інтерактивною дошкою або як індивідуальні вправи для студентів. Сервіс дозволяє формувати, інформаційно-комунікаційну компетентність викладачів та студентів і розвиває їх комп'ютерну грамотність [8].

Достатньо простим у використанні, але не менш цікавим ресурсом є Wordwall. Інтерактивні вправи можна відтворювати на будь-якому веб-пристрої, наприклад, комп'ютері, планшеті, телефоні чи інтерактивній дошці.

Онлайн-інструмент «Word Wall» є не менш цікавим ресурсом, ця програма проста у використанні, онлайн-редактор дозволяє виконувати інтерактивні вправи дистанційно, і збирати статистику виконання завдань студентами, на будь-якому комп'ютері без виходу в Інтернет. У ньому можна обирати шаблони завдань, вносити корективи в завдання, обирати різні теми, що змінює графіку, шрифти, звук. На занятті з англійської мови цей інструмент зручний для стимулювання усних висловлювань, формування граматичних навичок, урізноманітнює освітній процес. Крім того, покликання та цей ресурс можна інтегрувати одразу в Google Classroom. Однак єдиним недоліком є те, що безкоштовний формат використання, передбачає лише всього 5 прав [10].

Враховуючи фахову спрямованість вивчення іноземної мови у коледжі, я звертаю увагу студентів на значимість аналізованих явищ для їх майбутньої спеціальності. Неодмінною умовою при цьому є робота з тематичними текстами, матеріалами зарубіжних видань, взятими з оригінальної іноземної літератури, перегляд відеоматеріалів, які не перекладені на українську мову, привчити студента використовувати не лише загальні словники, а й шукати цікаву інформацію по своїй професії в глумачних словниках, в мережі Інтернет. В допомогу студентам мною складені навчальні посібники, методичні рекомендації, які містять зразки розмовних тем з урахуванням специфіки кожної спеціальності.

Студенти працюють і опановують прийоми роботи зі спеціальною літературою і термінологією близькою до їх майбутньої спеціальності, системою позначень і специфічними для зарубіжного досвіду поняттями. При вивченні англійської мови, щоб запам'ятати слова – мало знати їх переклад і значення, потрібно практикувати їх використання. Студенти можуть користуватися в онлайн режимі будь-якими словниками. Наприклад, словник англо-англійський «Longman», Кембриджський словник, Оксфордський словник. До кожного слова подано найбільш поширені визначення та десятки прикладів використання лексики в контексті. Є американське і британське вимови кожного слова.

Як доповнення до словника можна знайти пояснення англійської граматики. Звичайно, вона дається на англійській мові, тому більше підійде для студентів високого рівня.

Уміння читати іншомовну літературу та перегляд відеофільмів по технічній

спеціальності на іноземній мові відкриває студентам доступ до закордонних джерел інформації, що дозволяє їм на якісно новому рівні реалізувати на практиці свої професійні можливості.

В умовах професійно орієнтованого навчання використовуються такі інноваційні методики навчання: ділові ігри, дебати, дискусії, конференції, по черзі запитання. Вони імітують ті проблемні ситуації, які зустрічаються в професійній діяльності фахівця в реальних умовах. Інтерактив цілком органічно інтегрується у навчальний процес з проектною технологією. Проєкт дозволяє створити на занятті творчу атмосферу, де кожен студент залучений в активний пізнавальний процес на основі методики співпраці [2].

Мультимедійні технології навчання представляють собою різновид комп'ютерних технологій, які об'єднують в собі традиційну статичну візуальну інформацію (текст, графіку) і динамічну інформацію (мовлення, музику, відео, анімацію), обумовлюючи можливість одночасного впливу на зорові і слухові органи чуття студентів. Саме за їх допомогою реалізують ряд дидактичних функцій під час навчально-виховного процесу.

У своїй практиці з використання комп'ютерних технологій найширше використовують комп'ютерну презентацію, яка в декілька разів підвищує мотивацію навчальної діяльності. Етапи заняття, основні тези і весь необхідний ілюстративний матеріал, чітко і наочно виконані на слайдах, сприяють концентрації уваги студентів і активізації їх діяльності. А змістовна відбірка відеороликів, які є джерелом автентичних матеріалів, – невід'ємна умова успішного оволодіння студентами засобами іноземного спілкування.

Використовують комп'ютерну презентацію і як вид контролю засвоєння знань студентів. У кінці кожної теми студенти, користуючись пам'яткою для створення презентацій за власним бажанням створюють звіти, журнали, реклами тощо.

Під час підготовки до занять постійно користуються різноманітними інформаційними Інтернет – ресурсами, базовий набір послуг яких містить в собі електронні енциклопедії та словники, теле- та відео конференції, публікації інформації на web-сторінках, довідкові каталоги, пошукові системи та ін. ІКТ, які використовують під час занять, покликані допомагати створити модель реального спілкування на занятті іноземної мови та сприяють формуванню і розвитку комунікативної та міжкультурної компетенції студентів.

Ефективність проведення практичних занять залежить від активізації самостійної діяльності студентів, від правильного взаємозв'язку індивідуальної та групової форм роботи. Студенти повинні не лише засвоювати певні знання, а й навчитися самостійно їх здобувати. Ці дві сторони освітнього процесу тісно пов'язані. Головною умовою змісту даних методів в немовному вузі є їх професійна спрямованість, тематичний зв'язок з профільюючими предметами. Це один з можливих шляхів реалізації принципу професійної спрямованості навчання, який дозволяє підвищити інтерес студентів до занять з іноземної мови, оптимізувати навчальний процес.

При такому підході іноземна мова стає одним із засобів вивчення спеціальності, формування та розвитку професійних інтересів у студентів, активізації їх пізнавальної діяльності, готовності учнів цілеспрямовано використовувати отримані знання в сфері

професійної діяльності, що відповідає поставленій меті навчання іноземної мови у немовному вузі.

Таким чином, використання сучасних інноваційних технологій навчання на заняттях англійської мови є однією з вимог освітнього процесу в умовах дистанційного та змішаного навчання. Зокрема раціональне використання різних платформ та сервісів робить заняття англійської мови цікавими, підвищує ефективність навчання, сприяє формуванню іншомовної мовленнєвої компетентності.

Висновки. Роблячи підсумок, варто сказати, що комплексне використання інноваційних, а саме інтерактивних та проєктних технологій у навчанні, забезпечує:

- інтенсифікацію всіх рівнів навчально-виховного процесу;
- ознайомлення та засвоєння культурологічної інформації, яка включає в себе мовний етикет, особливості мовленнєвої

поведінки в професійній сфері спілкування студента;

- підготовку молоді до життя в умовах інформаційного суспільства;
- доступ до нових джерел інформації, підвищення мотивації студентів до отримання та обробки професійної інформації іноземною мовою, підвищення ефективності самостійної роботи;
- нові можливості для творчості, надбання та закріплення професійних навиків.

Звичайно, шукаючи нові інноваційні методики навчання і виховання, працюючи творчо, знаходячись у постійному пошуку нових форм та методів проведення занять, можна досягти значних успіхів на педагогічній ниві. Немає меж досконалості й творчості, якщо є бажання, то будеш творити і спрямовувати свою енергію та любов на розкриття індивідуальності.

Література:

1. Булатова Д.В. Іноземна мова як засіб професійної підготовки студентів немовних вузів. *Професійна освіта*. 2013. № 1. С. 78-83.
2. Пометун О., Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі : навч.-метод. посіб. К., 2020. 104 с.
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання. К., 2004.
4. Афанас'єва Л.В. Інноваційні підходи до вивчення іноземної мови професійного спрямування (впровадження мультимедійних технологій) : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-методичної Інтернет-конференції. Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2014. С. 11-13.
5. Дистанційні та онлайн-сервіси в освіті. URL: <https://mon.gov.ua/ua/distancijni-ta-onlajn-servisi-v-osviti>.
6. Національна доктрина розвитку освіти. URL: www.zakon.rada.gov.ua.
7. Шацький С.Т. Інноваційна реальність. К., 2009.
8. Як працювати в сервісі Learningapps.org. Google Sites. URL: <https://learningapps.org/index.php?category=3&s=> (дата звернення: 23.09.2022).
9. Таємниці роботи з інтерактивною дошкою Jamboard. URL: <https://jamboard.google.com/> (дата звернення: 23.09.2022).
10. Як створювати свої інтерактивні завдання. URL: <https://wordwall.net/uk> (дата звернення: 23.09.2022).
11. URL: <https://kahoot.com/> (дата звернення: 23.09.2022).

Кириленко Н. В.
заступник директора з навчально-виховної роботи,
вчитель англійської мови
Лицею № 5 імені Т. Г. Шевченка
Коростишівської міської ради Житомирської області

СУЧАСНИЙ КОНТЕНТ МОТИВАЦІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація: У статті розглянуто питання впливу на учнів сучасності у вивченні англійської мови на початковому етапі і роль педагога у процесі формування компетентісного потенціалу, який стимулює учнів бути активними і творчими, розвиваючи їх мотивацію до навчання.

Summary: The article covers the influence of modern content in learning English language in the primary school and the teacher's role in the process of forming the competent potential encouraging learners to become active and creative developing their motivation for learning.

Постановка проблеми. Вивчення і опанування навичками володіння англійської мови в сучасному житті наразі є необхідністю. Але швидкий ритм життя і бажання опанувати мовою не завжди співпадають з можливостями. І тут важливо правильно сфокусуватися педагогу, максимально змотивувати здобувача знань і бути вчителем – фасилітатором, тьютором, едвайзером незалежно від цілей і методів навчання. Нерозривний зв'язок сучасного глобалізованого суспільства і освітнього процесу, як його частини реалізує компетентісний підхід у освітньому середовищі.

Аналіз останніх досліджень. Відповідно до висновків багатьох відомих вчених (В. Гладкова, І. Підласий, Г. Сазоненко, С. Сагайдак, А. Божович, Н. Кузьміна, Я. Єгошин, Е. Ільїн, П. Якобсон, Т. Дуткевич), які довели, що *мотивація є рушійною силою* людської діяльності для досягнення конкретної мети, а в освітній сфері, мотивація забезпечує якість освіти. Саме мотиваційні процеси мають сильний вплив на педагогічну діяльність. Але питання впливу сучас-

ності на початковому рівні висвітлено оглядово. Є багато факторів, які варто врахувати в навчальному процесі заради результату – володіння англійською на рівні співбесідника, активного учасника. Вчитель, який йде в ногу з часом і не боїться викликів сьогодення, забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності, її результатів. Існує органічний взаємозв'язок між мотивацією і рівнем професійної компетентності педагогів, від яких, в основному і залежить створення якісної національної освіти. У суспільстві існують фактори, які нівелюють позитивні мотиви як вчителів, так і здобувачів освіти, але, попри все, сучасний педагог – професіонал, який реалізує всі поставлені перед ним завдання.

Пріоритетний розвиток освіти забезпечить належне місце на світовій арені, так як потенціал у навчанні дітей досить потужний. Педагоги, враховуючи реальні можливості, готові впроваджувати у навчально-виховний процес інновації і сприяти розвитку особистості шляхом реалізації своїх знань та здібнос-

тей у організації освітньої діяльності; перебуванні у культурному середовищі; співпрацюючи з батьками у вихованні дітей; мотивуючи учнів до творчості, саморозвитку; пропагуючи загальнокультурний та соціальний розвиток; сприяючи розвитку інтелектуальності учнів; модернізуючи освітній процес. Це спонукає до постійного самовдосконалення, самовираження, самореалізації та самоствердження вчителя; до професійного зростання, розширення кругозору, підвищення розвитку усіх видів компетентностей, наявності пізнавальної зацікавленості, створення позитивного іміджу серед учнів, батьків, колег; підвищення особистісного рейтингу.

Метою статті є визначення пріоритетів на початковому етапі вивчення англійської мови крізь призму сучасності шляхом мотиваційних підходів. Мотивація визначає організованість, активність і здатність задовольняти свої потреби в процесі змін і перетворень відповідно до інтересів, спрямованих на результат.

Виклад основного матеріалу.

Англійську мову неможливо вивчити раз і назавжди. Її треба пізнавати, використовувати, удосконалювати у кожній сфері життя настільки часто наскільки це можливо. Вивчення і опанування навичками володіння англійської мови в сучасному житті наразі є необхідністю. Нині це базовий інструмент, яким треба володіти. І тут важливо правильно сфокусуватися педагогу, максимально змотивувати здобувача знань, перебуваючи самому на п'єдесталі зацікавленості. Лише в такому випадку буде ефективний процес засвоєння і успішний результат оволодіння мовою.

Перше, що варто зауважити, то це вихід за рамки стандартів: навчання мови бажано виводити за межі класної

кімнати і максимально бути наближеним до звичайного середовища, в якому перебуває учень. Або, навпаки, інтерпретувати оточення здобувача освіти у навчальний процес.

Умови сьогодення диктують педагогам навчання невимушене, максимально наближене до життя, до проведення експериментів з мовою, до сприймання процесу вивчення як важливої життєвої позиції.

Продуктивність і мотивація, практика до автоматизму, природність і результат – основні аспекти педагогічної діяльності у іншомовній освіті. Абсолютно кожному під силу налаштуватися позитивно на вивчення англійської мови. Головне завдання – правильно вибрати стратегії і техніки. Серед яких:

1. Не бійся помилятися. Це абсолютно нормально і природньо для людини.
2. Спробуй і в тебе вийде. Це реально навчитися.
3. Спілкуйся і зрозумієш.
4. Подивися на англійську мову з іншого боку.
5. Вчимося із задоволенням.

Педагог проєктує свою роботу, координує і впроваджує. І значущими формами роботи зі здобувачами освіти стануть:

- Систематичні короткі віртуальні зустрічі з однолітками з англійськомовних країн, або країн, де вивчається англійська мова, як іноземна.
- Вправи на основі набутих знань з рідної мови.
- Фокусування на тому, чому здобувачі освіти надають перевагу найбільше на даний час: ігри, мультфільми, їжа.
- Практика в нестандартних умовах, але за радісних обставин.
- Отримання життєвого досвіду.
- Живе спілкування з носіями мови.

• Участь у національних та міжнародних проєктах.

На початковому етапі, маючи лише мінімум знань, варто весь навчальний процес базувати на принципі “Подивися навколо, проаналізуй і запам’ятай”. І як приклад такої техніки пропоную гру: дітей ділю на групи (за назвами днів тижня, за кольорами, за назвами пір року, тощо). Як вчитель, я очікую, що діти запам’ятають значення запланованих для

вивчення слів, які вони вже бачили багато разів на полицях магазинів, під час перегляду мультфільмів і зможуть вживати їх у процесі комунікативних мовних ігор, а також у повсякденному житті. Кожна група отримує завдання: з наявних предметів вибрати по 1 предмету з категорії «Їжа», «Іграшки», «Невідоме». Діти також прогнозують свої очікування від цього завдання. З категорії «Їжа» діти обирають шоколадні батончики NUTS,

Таблиця 1

Іграшки (“Toys”)

“Paw Patrol”	щенячий патруль	
“Angry Birds”	сердиті пташки	
“Spider-Man”	людина-павук	
“Lego”	грати із задоволенням	

Таблиця 2

Їжа (“Food”)

NUTS		
TWIX		
SNICKERS		
BOUNTY		ЩЕДРИСТЬ

Таблиця 3

Невідоме (“Unknown”)

Axe		
Face		
Hand		
Nail		

TWIX, SNICKERS, BOUNTY; з категорії «Гра» діти обирають іграшки “Angry Birds”, “Spider Man”, “Lego”, “Paw Patrol”, з категорії невідоме – сокирка (іграшкова), циферблат годинника, цвях і стрілку годинника. Всі ці предмети дітям досить добре знайомі. Я пропоную дітям варіанти значень цих слів, починаючи з тієї категорії, яку діти обирали першою:

Завдання учнів знайти пару за значенням (предмет (справжні батончики, якими діти поласують після виконаного завдання), картинка, або слово-переклад у вигляді картки), запам'ятати його. Враховуючи комунікативні можливості, можна сфокусуватися і вибрати конкретну тему «Їжа», «Іграшки», «Частини тіла», або опрацювати зразу декілька тем. Завдання на закріплення: доповнити опис, створити лепбук, підготувати проєкт. Обов'язково перевіряємо прогнозовані очікування.

Такі вправи легкі для сприйняття і ефективні для запам'ятовування. Це те, з чим здобувачі освіти вже стикалися

в процесі життя, але не концентрували свою увагу. І, як показує практика, це дієво і результативно для особистих досягнень здобувача освіти.

За таким принципом можна вивчати лексику з рекламних оголошень, мультфільмів, комп'ютерних ігор, назв страв, спортивних змагань, етикеток. Важливо презентувати **знання як подарунок, як сюрприз, який обов'язково сподобається.**

Навчання спрямоване на підняття у здобувачів освіти упевненості у власних силах містить елементи новизни, які продукуються через гру. Адже життя – це гра, і в кожного своя роль. Рольові ігри – це найшвидший спосіб залучити всіх учнів діяти. Однак, і прояв самостійності сприяє розвитку позитивної мотивації в навчанні так само і як стиmul колективних досягнень, шляхом організації парної і групової роботи. Результат колективної справи залежить від готовності кожного бути причетним для досягнення загальної мети.

Здобувачі освіти стають генераторами ідей для педагога, співпраця продукує ефективність освітнього процесу крізь призму сучасного життєвого контенту.

Індивідуальний підхід, позитивна комунікативна атмосфера, підвищений інтерес та взаємодія, результат з зазначенням особистого внеску кожного у спільну справу, вміння орієнтуватися і знаходити вихід із ситуації – ключові аспекти освітнього процесу. Для активного учасника на початковому етапі, орієнтиром є МОТИВАЦІЯ:

М – Механізм
О – Оптимізм
Т – Толерантність
И – стИмул
В – Впевненість
А – Атмосфера
Ц – Ціль
І – Ідея
Я – діЯ.

Адже, навчати і вчитися – це діяльність, яка повинна приносити радість

обом, – і вчителю, і учню: гармонізувати відносини з оточуючим світом, розширювати свої горизонти, як шлях до зростання та розвитку.

Висновок. Підсумовуючи вищесказане, варто відмітити, що результати навчальної діяльності на початковому етапі будуть досить високими, якщо навчальні стратегії будуть нерозривно пов'язані з життєвими ситуаціями та базуватися на притаманних для сучасного здобувача освіти орієнтирах, вмотивовуючи навчатися охоче і успішно моделювати шкільний соціум. Перспективою подальшого вивчення англійської мови на початковому етапі вбачаю виокремлення тем та розроблення вправ для формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей і задоволення різних життєвих потреб дитини.

Література:

1. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. Харків : Видавнича група «Основа», 2010. 29 с., 4 с.
2. Тулупова Т. Шкільна мотивація як компонент психологічної комфортності. 2006. № 15. 5-8 с.
3. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 380-424 с.
4. Шиян Р. Б. Типові освітні програми для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.08.2022 № 743-22. 15-19 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyyan>.

Снігир Л. П.

кандидат економічних наук,

вчитель історії

Ірпінського академічного ліцею

Національного університету біоресурсів і природокористування України

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПІДХОДИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ

Анотація: У статті розглянуто питання щодо застосування інтерактивних методів в процесі вивчення історії та їх ролі в розвитку творчих здібностей учнів. Подано коротку характеристику групи інтерактивних методів. Теоретичний виклад теми проілюстровано конкретними прикладами з досвіду викладання історії в закладах середньої освіти. Розглянуто поняття «технологія», яке виникло в світовій сучасній педагогіці.

Визначено, що термін «інновація» означає оновлення процесу навчання, який спирається, головним чином, на внутрішні фактори. Застосування цього терміну пов'язане з бажанням виділити мотиваційний бік навчання, відмежуватися від чергових «переможних методик», які за короткий час повинні дати максимальний ефект незалежно від особливостей класу та окремих учнів, їхніх бажань, здібностей тощо.

Доведено, що на сучасному етапі навчання в закладах освіти середньої ланки практично повністю залежить від інформаційних технологій, так як вони все частіше використовуються в усіх сферах суспільного життя. Для сучасного покоління людей комп'ютер перетворився на звичний атрибут повсякденного життя, став незамінним помічником у навчанні, роботі й відпочинку. Гаджети позбавили суспільство від монотонної праці, спростили пошук і отримання необхідної та своєчасної інформації, спілкування між людьми, прискорили прийняття рішень. Це явище призвело до появи нового типу культури – «інформаційної культури». І опанувати її діти починають із самого раннього дитинства. Тому використання інформаційних технологій в школах і ліцеях в умовах сьогодення – це природний процес.

Summary: The article examines the issue of the use of interactive methods in the process of studying history and their role in the development of students' creative abilities. A brief description of the group of interactive methods is given. The theoretical presentation of the topic is illustrated with specific examples from the experience of teaching history in secondary education institutions. The concept of «technology» that arose in modern world pedagogy is considered.

It was determined that the term «innovation» means renewal of the learning process, which relies mainly on internal factors. The use of this term is connected with the desire to highlight the motivational side of education, to distinguish itself from the usual «winning methods», which should give the maximum effect in a short time, regardless of the characteristics of the class and individual students, their desires, abilities, etc.

It has been proven that at the current stage of education in secondary education institutions almost completely depends on information technologies, as they are increasingly used in all spheres of social life. For the modern generation of people, the computer has become a familiar attribute of everyday life, it has become an indispensable assistant in study, work and recreation. Gadgets freed society from monotonous work, simplified the search for and obtaining necessary and timely information, communication between people, and accelerated decision-making. This phenomenon led to the emergence of a new type of culture – «information culture». And children begin to master it from early childhood. Therefore, the use of information technologies in schools and lyceums in today's conditions is a natural process.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги, визначені в освітніх стандартах, спонукають учителів не тільки надавати учням навчальну інформацію, а й навчити їх способів практичного застосування її у повсякденному житті. Реалізувати зазначені завдання покликана інтерактивна модель навчання.

Завдання, що постають перед сучасною освітою, чітко окреслюють головні напрями, за якими вони мають реалізовуватися. Серед них одним із вагомих є перехід від традиційної (предметно орієнтованої) до інноваційної (особистісно орієнтованої) парадигми освіти, що безпосередньо пов'язано з реалізацією у навчанні історії особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів, оскільки це забезпечує самоцінність знань, розвиток умінь здобувати, опрацьовувати інформацію, одержану з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку та самовдосконалення людини.

Актуальність теми. Новітнє суспільство висуває нові вимоги до освіти, однією з яких є підготовка учнів, спроможних приймати критичні рішення, знаходити спосіб спілкування в новому оточенні, які достатньо ефективно встановлюють нові стосунки у швидко змінюваній реальності. Активність, самостійність, творчість, здатність адаптуватися до стрімких змін – ці риси особистості стають найважливішими на сучасному етапі історичного розвитку, а їх формування потребує реалізації нових підходів до процесу навчання. Вимоги часу, реформування системи освіти в Україні орієнтують учителів на відмову від авторитарного стилю навчання на користь гуманістичного підходу й застосування методів, що сприяють розвитку творчих засад особистості з урахуванням її індивідуальних особливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових публікацій, присвячених дослідженню питання щодо застосуванню сучасних інноваційних технологій у процесі вивчення історії в закладах середньої освіти можна виокремити праці зарубіжних і вітчизняних науковців, таких як І. Захарової [2], А. Фоменко [9], Г. Сиротинко [8], К. Бабанова [1], О. Мокрогуза [4] та ін. Саме вони зробили вагомий внесок у розширення знань стосовно застосування інноваційних технологій під час вивчення історії.

Мета статті – теоретичне обґрунтування щодо застосування сучасних інноваційних технологій та підходів на уроках під час вивчення історії. Висвітлити типи сучасних підходів до навчання історії. Розглянути процес впровадження сучасних технологій навчання в практику.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку суспільства оновлення змісту навчання в школах і ліцеях можливо лише на шляху розробки нових педагогічних технологій та відповідної професійної підготовки педагогів. Саме тому на сьогоднішній день таким важливим є впровадження інноваційних технологій та систематичне користування гаджетами в процесі викладання гуманітарних дисциплін, зокрема історії.

Нові інформаційні технології, не замінюючи традиційні методи навчання, доповнюють їх і створюють нові можливості для розвитку всієї системи освіти. Саме розвиток сучасних інноваційних технологій та використання їх задля підтримки й розвитку інтересу до знань і навчання – актуальне завдання сучасної освіти, при модернізації якої особливу роль приділяють інформатизації навчання.

Вирішити педагогічні проблеми можна лише за допомогою інформаційних технологій. Інформаційні технології навчання визначають сукупність електронних засобів і способів їх функціонування, що використовуються для реалізації навчальної діяльності. Інформатизацію освіти визначають як створення умов для вільного доступу учнів і педагогів до великих обсягів інформації, що зберігаються в різних куточках нашої планети [7, с. 48].

Основною метою модернізації освіти та створення єдиного освітнього інформаційного середовища є підвищення якості освіти за рахунок впровадження сучасних педагогічних технологій через інформаційні технології. Інформатизація забезпечить інтеграцію традиційних і сучасних педагогічних технологій. Освітнє інформаційне середовище закладу освіти включає в себе такі складові, як інформатизація освіти, інформаційні технології навчання, традиційні та сучасні педагогічні технології. Основним завданням інформатизації є створення бази інформатизації. Інформаційна база, в яку входять: універсальні засоби обробки інформації, загальні методи вирішення інформаційних завдань, методики використання інформаційних та комунікаційних технологій в освіті. Матеріально-технічна база, основу її становить комп'ютеризація, яка хоча і розглядається як дуже важливий компонент інформатизації, але поряд із іншими технічними засобами: аудіо, відео та мультимедіа, засоби телекомунікацій. Науково-методологічна база розглядається в двох аспектах:

а) використання ІТ в освітній діяльності;

б) створення інформаційних та освітніх ресурсів [9, с. 52].

Змістом інформатизації може бути комплекс заходів, який забезпечить освітньо-інформаційній системі сталий розвиток і вхід в основну зону ефективності. В результаті інформатизації створюється освітньо-інформаційне середовище, здатне ініціювати механізми видачі достовірної, своєчасної та якісної інформації, забезпечує розширення мережі освітніх та інформаційних послуг, можливість вибору індивідуальної освітньої траєкторії й підвищення якості освіти. Основою освітньої системи є високоякісне і високотехнологічне інформаційно-освітнє середовище. Саме його створення та розвиток являється технічно складним і затратним завданням. Але таке середовище дозволяє системі освіти докорінно модернізувати технологічну базу, здійснити рух до відкритої системи освіти, що відповідає сучасним вимогам. Традиційні навчальні матеріали разом із електронними, цифровими повинні гармонійно доповнювати один одного як елементи єдиного цілого освітнього середовища.

Використання новітніх інформаційних технологій повинно сприяти вирішенню педагогічних завдань, які складно або неможливо вирішувати традиційними методами. Для створення та розвитку інформаційно-освітнього середовища закладу освіти повинен бути максимально задіяний науково-методичний, інформаційний, технологічний, організаційний та педагогічний потенціал навчального закладу. Використовуючи досвід такої системи навчання інших країн, необхідно вибудувати нову відкриту освітню систему, яка інтегруватиме всі доступні для навчального закладу інформаційні технології [3, с. 114].

Процес інформатизації освіти, підтримуючи інтеграційні тенденції пізнання

закономірностей галузей предметів і навколишнього середовища, актуалізує розробку підходів до використання потенціалу ІТ для розвитку особистості учня, підвищення рівня його креативності, розвитку здібностей до альтернативного мислення, формування умінь розробляти стратегію пошуку рішень як навчальних, так і практичних завдань, прогнозувати результати реалізації прийнятих рішень на основі моделювання досліджуваних об'єктів, явищ, процесів, зв'язків між ними [8, с. 14]. Зміна цілей та змісту навчання є провідною ланкою процесу інформатизації освіти. Технологічне переоснащення навчального процесу, поява нових методів і організаційних форм навчання являються похідними, які забезпечують досягнення поставлених завдань.

Зміна змісту навчання відбувається за кількома напрямками, значимість яких змінюється в міру розвитку процесу інформатизації суспільства. Перший напрям пов'язаний зі становленням навчальних дисциплін, що забезпечують професійну підготовку учнів у галузі інформатики. Другий – з розширенням засобів інформатизації, застосування яких є необхідним у всіх галузях людської діяльності. Цей процес тягне за собою зміну предметного змісту всіх навчальних дисциплін на всіх рівнях. Третій напрям пов'язаний з глибоким впливом інформатизації на цілі процесу навчання. З часом все більше буде відчуватися необхідність розвитку процесу інформатизації суспільства. Ще більше потрібно буде приділяти увагу на переструктурування накопичуваних людством знань, уявлень про енциклопедичну сутність освіти, необхідної кожній людині.

Якщо в традиційній системі освіти підручник був джерелом знань, а вчитель контролюючим суб'єктом пізнання,

то при новій парадигмі освіти педагог більше виступає в ролі організатора самостійної пізнавальної діяльності учнів, компетентного консультанта та помічника. [10, с. 28]. Всі елементи даної системи функціонують в інформаційно-предметному середовищі, що сприяє виникненню та розвитку процесів активної інформаційної взаємодії між педагогом, учнем і засобами інформаційних технологій, орієнтованих на виконання різноманітних видів самостійної діяльності (інформаційно-навчальної та експериментально-дослідної). Під новими інформаційними технологіями ми розуміємо всі технології, що використовують сучасні технічні інформаційні засоби (аудіо, відео, гаджети, комп'ютерні навчальні програми, електронна пошта, Internet і WEB-технології тощо). Дуже поширеною думкою серед фахівців у галузі освіти є те, що використання комп'ютерних і теле-комунікаційних технологій в навчальному процесі це єдине, що необхідно для модернізації освіти. Однак саме в освіті важливі не інформаційні технології самі по собі, а те, наскільки їх використання служить досягненню власне освітніх цілей. Це означає, що в основі вибору технологій навчання повинен бути аналіз змісту навчальних курсів, ступеня активності учнів, їх залучення в навчальний процес, конкретних цілей та очікуваних результатів навчання. Тому найважливішим етапом впровадження інформаційних технологій в навчання є виявлення дидактичних умов, що сприяють впровадженню ІТ. Дидактичні умови впровадження інформаційних технологій – це педагогічно упорядкований стан суб'єкт-об'єкт-суб'єктного середовища, що реалізує інтегровані цілі навчання, які виникли в результаті інноваційної діяльності педагогічного

колективу, що сприяє якісній зміні рівня навчальної підготовки учнів на основі впровадження в освітній процес ІТЗ. До них відносяться:

- наявність в закладах освіти сучасних технічних засобів, що дозволяють реалізувати інформаційні технології навчання (комп'ютери та їх локальні мережі, засоби мультимедіа, необхідні педагогічні програмні засоби);

- достатній рівень компетентності педагогічного колективу для здійснення освітнього процесу з використанням сучасних інформаційних технологій;

- готовність освоювати нове, наявність позитивної психолого-педагогічної установки суб'єктів навчання (учнів і педагогів) до застосування ІТ;

- в формах і методах навчання передбачені та розроблені активні методи, можливість дистанційного навчання;

- індивідуалізація навчання;

- коригування індивідуальних програм;

- перехід до автоматизованих систем навчання;

- серед засобів навчання – комп'ютерні програми, електронні енциклопедії, бази даних, інформаційні пошукові системи, мультимедійне середовище [6, с. 62].

Основною функцією інформатизації ми бачимо інтеграцію сучасних, інформаційних і традиційних технологій, а основна мета полягає в створенні єдиного інформаційного освітнього середовища (ЕІОС). Диференційований підхід до навчання також може бути реалізований з використанням сучасних інформаційних технологій та мультимедійних проєктів. Педагог формулює тему проєкту з урахуванням індивідуальних інтересів і можливостей учня, заохочуючи його до творчої праці. В цьому випадку навчаючись учень має можливість реалізувати весь свій творчий

потенціал, самостійно обираючи форму вивчення матеріалу, способи та послідовність його сприйняття [4, с. 87].

Адаптовані навчальні програми надають практично безмежні можливості як педагогу, так і учню, оскільки містять добре організовану інформацію. Велика кількість ілюстрацій, анімація відео фрагментів, гіпертекстовий виклад матеріалу, звуковий супровід, можливість перевірки знань у формі тестування, проблемних питань і завдань дають можливість учневі самостійно вибирати не тільки зручний темп і форму сприйняття матеріалу, а й дозволяють розширити кругозір і поглибити свої знання. Процес модернізації вивчення історії в школі, ліцеї потребує розвитку інноваційних технологій навчання. Однією з ефективних форм організації інноваційного руху можуть стати експериментальні майданчики, завданням яких є:

- проєктування нових методів, форм і засобів навчання;

- розробка нових принципів, методів і засобів виховання особистості;

- створення нових зразків освітньої практики, що інтегрує процес навчання, виховання та розвитку особистості [5, с. 22].

Специфіка експериментального майданчика повинна буде визначатися, насамперед, складом учасників. В єдиний творчий колектив повинні об'єднатися вчителі історії певного освітнього закладу. Таке об'єднання допоможе забезпечити взаємозв'язок у навчанні історії. Також одним із головних аспектів такого експерименту є розвиток творчих здібностей та можливостей самих вчителів історії [1, с. 88]. Тому що сам експеримент базується на основі спільних розробок інноваційних технологій викладання історії в школі, ліцеї. Основним об'єктом дослідження

учасників експерименту виступає їх професійний творчий потенціал, а предметом дослідження – інноваційні методи, прийоми, засоби та форми навчання історії. Для кожної групи учасників експерименту завдання дослідницької діяльності повинні бути деталізовані в залежності від типу навчальних закладів, в яких ведеться викладання історії. Форми роботи учасників експериментального майданчика припускають індивідуальну, групову та колективну дослідну діяльність при вивченні історії [1, с. 80]. Методи дослідження включають аналіз науково-методичної, педагогічної, психологічної, історичної літератури; систематизацію та узагальнення досвіду викладання історії; розробку та експериментальну перевірку авторських методик.

Дослідницька робота по загальній проблемі проводиться за чітко визначеним алгоритмом:

- визначення ступеня вивченості проблеми на основі аналізу науково-методичної літератури;
- вивчення, опис інноваційного досвіду викладання історії з подальшим аналізом;
- теоретична підготовка до проведення експериментальної роботи;
- моделювання авторських інноваційних методик;
- експериментальна перевірка авторських інноваційних методик;
- колективне обговорення отриманих результатів на педагогічних читаннях;
- оформлення результатів дослідницької роботи у формі наукових статей та їх публікація;
- участь у міжнародних і республіканських науково-практичних конференціях.

Таким чином, експериментальний майданчик буде створювати умови для

професійного розвитку в спільних колективних творчих дослідницьких проєктах. На базі школи чи ліцею в регіоні можуть щорічно проводитися виставки, наради, семінари по обміну досвідом, які також є формами творчого дослідницького колективного проєкту. Участь вчителів історії в експериментальній роботі формує і розвиває вміння та навички професійної творчості, готує їх до професійної діяльності в умовах варіативності.

Процес залучення вчителів до комп'ютера йшов довго, але на даному етапі у вирі подій, пов'язаних із повномасштабною російсько-українською війною головним завданням учителя є навчання учнів переважно у режимі онлайн, що дає можливість забезпечити перехід педагогів на нову систему освіти й свідомо використовувати методичні та інформаційні засоби у повному обсязі.

Наразі всі учасники освітнього процесу зрозуміли, що комп'ютер та Інтернет – справжні помічники для кожного вчителя та учня:

- у період карантинних обмежень дає можливість продовжувати навчати учнів дистанційно;
- комп'ютер дозволяє оптимізувати працю вчителя, дає можливість впорядковано зберігати величезну кількість матеріалу й готових розробок уроків;
- створювати авторські проєкти та презентації;
- можливість виготовлення роздаткового друкованого матеріалу до кожного уроку з урахуванням цілей і завдань навчання та індивідуальних особливостей учнів;
- вести електронний журнал;
- використовувати готові електронні програмні продукти (мультимедіа підручники, енциклопедії та довідники, галереї, тестові програми й тренажери для підготовки до ЗНО).

Тобто, робота з комп'ютером дала можливість систематизувати вже наявні методичні розробки, перевести їх у електронний формат. Тематичне планування для всіх курсів історії, навчальні картки, схеми, варіанти тестування легко оновлюються, тиражуються при змінах у навчальних програмах, підручниках.

Використання інформаційних технологій дає можливість:

- підвищити рівень використання наочності на уроках;
- покращити продуктивність праці учнів;
- встановлювати міжпредметні зв'язки з інформатикою та іншими предметами;
- організовувати та застосовувати в практику проектну діяльність учнів щодо створення електронних буклетів тощо із курсу під керуванням учителів інформатики та історії;
- логічність і послідовність навчального матеріалу;
- можливість мотивувати та зацікавити учнів, які не люблять предмет але цікавляться програмуванням;
- сприйняття гаджета не як іграшки, а як інструмента для інтелектуального розвитку.

Постійно удосконалюючи навички роботи з комп'ютером у вчителя з'являється можливість використовувати програми складання тестів, презентацій, навчальних комп'ютерних програм. Як показує сучасна практика, застосовувати інформаційні технології можливо на різних етапах уроку. Але, як показує досвід, на уроці історії доцільніше застосовувати їх під час сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу, закріпленні отриманих знань і на уроці контролю знань учнів.

Інформаційні технології на уроках історії можливо застосовувати в таких

варіантах:

1. Мультимедійні презентації.

Підготовка презентацій – серйозний, творчий процес, кожен елемент якого має бути продуманий і осмислений з точки зору сприйняття учня. На підготовку однієї презентації до конкретного уроку з використанням засобів анімації, графіки, аудіо засобів, фрагментів тих же мультимедійних енциклопедій витрачається близько 2-2,5 годин. Зате готова продукція дозволяє відмовитися від всіх інших видів наочності та максимально зосередити увагу вчителя на ході уроку.

2. Перегляд документальних фільмів.

Така форма роботи дозволяє наочно побачити ту чи іншу подію, відчувати свою причетність, глибше зануритися в епоху, не уявити, а побачити, як відбувалася та чи інша історична подія. Особливо корисні такі фільми на уроках історії при вивченні військових битв (битва за Дніпро, битва за Ленінград, битва на Курській дузі, Смоленська операція, битва на річці Марна, Полтавська битва, тощо), вони дають можливість учням наочно побачити розташування сил супротивників перед битвою, хід бою, його підсумки та наслідки.

3. Мультимедійні карти.

Інтерактивні карти в час інформаційних технологій є незамінними. Такі карти зручні у використанні і розширюють можливості роботи з ними. Діти отримують можливість малювати на карті; розміщувати і пересувати написи, заздалегідь підготовлені вчителем; робити позначки; показувати стрілочками шляхи переміщення військ тощо.

4. Тести і тренінги.

Використовуються під час контролю знань.

5. Робота з кросвордами.

Частіше робота з кросвордами ведеться на інтерактивній дошці,

оскільки такий вид роботи є найбільш ефективним, тому що учні безпосередньо задіяні в даному виді діяльності.

б. Тренажери для підготовки до ЗНО.

Такі тренажери наближені до реальних варіантів завдань ЗНО. Учні читають інструкцію, виконують весь тест, потім натискають на функцію «Перевірити», і йде обробка відповідей. У результаті учень отримує розгорнутий аналіз виконаних завдань, де є можливість дізнатися: чи вірна відповідь, і якою повинна мала бути правильна відповідь. Наприкінці дається загальна кількість правильно виконаних завдань і оцінка [11, с. 12].

Таким чином, використання ІКТ допомагає забезпечити стійку мотивацію в учнів щодо отримання знань, підвищити їх пізнавальну активність. Дані методи та прийоми відносяться до нових комп'ютерних технологій в цілому.

І звичайно ж, важливим елементом педагогічного процесу є проектна діяльність учнів. Проектна діяльність – творчо-пізнавальна форма роботи, яка безпосередньо пов'язана з комп'ютерним програмуванням. Такий мультимедійний проект по своїй суті являється формою роботи пов'язаною з міжпредметним зв'язком дисциплін (у застосуванні до даної роботи ІКТ та історії), але реально його виконання зачіпає набагато більш широкий спектр предметів: мову, літературу, світову художню культуру тощо (в залежності від обраної теми). Тому керівників проекту може бути декілька. Важливим є визначення оптимальної кількості учасників проекту.

Можемо сказати, що учні активно займаються проектною діяльністю, це викликає у них велику зацікавленість і добру результативність. Прикладом такої роботи може бути створення мультимедійного проекту «Україна козацька», «Видатні постаті України»,

«Золота підкова Черкащини» тощо. Найбільш підготовані учні можуть узагальнити матеріал і скласти доповіді, написати реферати.

Таким чином, використання інформаційних технологій допомагає вчителю підвищувати мотивацію навчання учнів до предмета і призводить до цілого ряду позитивних наслідків:

- психологічно полегшує процес засвоєння матеріалу;
- мотивує живий інтерес до предмета пізнання;
- розширює загальний кругозір учнів;
- підвищується рівень використання наочності на уроці;
- підвищення інтересу до вивчення історії та особистої успішності учнів;
- відбувається більш повне засвоєння теоретичного матеріалу;
- учні оволодівають уміннями здобувати інформацію з різноманітних джерел, обробляти її за допомогою комп'ютерних технологій;
- формується вміння коротко і чітко формулювати свою точку зору.
- підвищується продуктивність праці вчителя та учнів на уроці.

Оснащення кабінету сучасним мультимедійним устаткуванням створює основу для використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Однак, учителям, який використовує ІКТ на уроках, не слід забувати, що в основі будь-якого навчального процесу лежать педагогічні технології. Інформаційні освітні ресурси повинні не замінити їх, а допомогти їм бути більш результативними. Вони дозволяють оптимізувати працю вчителя, щоб навчальний процес став більше ефективним.

Безперечно, що в сучасній школі комп'ютер не вирішує всіх проблем, він є лише багатофункціональним технічним засобом навчання. Не менш важливі

й сучасні педагогічні технології та інновації в процесі навчання, які дозволяють не просто дати кожному учневі певний багаж знань, а, в першу чергу створити умови для прояву пізнавальної активності учнів [2, с. 18]. Інформаційні технології, в сукупності з правильно підібраними (або спроектованими) технологіями навчання, створюють необхідний рівень якості, варіативності, диференціації та індивідуалізації навчання та виховання.

Висновки і пропозиції. На нашу думку, упровадження інтерактивних методів навчання сприяє формуванню в учнів пізнавального інтересу до вивчення історії, дозволяє вчителю враховувати особливості розвитку творчих здібностей школярів, адже інноваційні методи навчання активізують творчий потенціал учнів і підвищують якість засвоєння ними загальноосвітніх знань, забезпечують практичну й творчу підготовку.

У результаті оптимального використання різних інтерактивних методів

навчання змінюються позиції вчителя й учнів у навчально-виховному процесі. Із носія готових знань учитель перетворюється в організатора пізнавальної діяльності учнів, а останні стають рівноправними суб'єктами в навчанні. Водночас створюється та реалізується модель творчої особистості, яка не лише володіє навичками спілкування, розуміє історичний процес, а й вміє самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, культури, виявляє свій творчий потенціал, що є основою успішного подальшого професійного становлення особистості.

Як свідчить наш багаторічний досвід викладання історії, інтеграція інноваційних методів, поєднання різноманітних форм навчання школярів є необхідними в досягненні оптимальних результатів у розвитку пізнавальних навичок і творчого мислення учнів, умінь самостійно конструювати свої знання та орієнтуватися в інформаційному просторі.

Література:

1. Бабанов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. Запоріжжя, 2011. С. 78-92.
2. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании. Москва, 2012. С. 40-65.
3. Комаров Ю.С. Використання мультимедійного комплексу у викладанні історії. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. Київ, 2014. № 2. С. 100-114.
4. Мокрогуз О.П. До питання методики застосування мультимедійної презентації Powerpoint на уроках історії. *Історія України*. Київ, 2010. № 11. С. 80-88.
5. Мокрогуз О.П. Інноваційні технології на уроках історії. Харків, 2017. С. 18-26.
6. Мокрогуз О.П. ПК як універсальна складова оптимізації роботи вчителя (З практики запровадження комп'ютерних технологій на уроці історії). *Історія в школах України*. Харків, 2015. № 1. С. 50-74.
7. Пометун О.В., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ, 2014. С. 32-50.
8. Сиротинко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Харків, 2013. С. 10-18.
9. Фоменко А., Пометун О. Сучасні комп'ютерні навчальні програми з історії та підходи до їх використання на уроках. Київ, 2013, № 3. С. 34-56.
10. Худобец О.А. Використання технологій презентації на уроках історії. *Історія України*. Київ, 2015. № 29-32. С. 22-38.
11. Худобец О.А. Новітні інформаційні технології: навчити учителя. *Історія України*. Київ, 2016. № 17. С. 8-16.

Шеремет А. М.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Хмельницького національного університету*

Антонова З. О.

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
Хмельницького національного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВА НА УСПІШНІСТЬ БІЗНЕС-РЕЗУЛЬТАТІВ

Анотація: У статті розглянуті теоретичні аспекти корпоративної культури організації. Підтверджено, що одним з методів демонстрації підприємства на ринку є створення і розвиток його корпоративної культури такою, що буде максимально відповідати цілям і цінностям організації. Згідно наукових тлумачень, корпоративна культура об'єднує загальноприйнятну структуру організації та систему визнаних колективом цінностей, норм, формальних і неформальних правил взаємодії, виконує функції структуроутворення, згуртування, орієнтування в цілях, інтеграції, адаптації та регулювання дій співробітників. Впливаючи на всі значущі сфери діяльності компанії, корпоративна культура регулює діяльність співробітників, формує почуття прихильності компанії і в результаті – підвищує якість продукції і роботи підприємства. Керівники компаній, сучасні консалтингові та дослідницькі агентства все більше фокусуються на з'ясуванні резервів, що закладені в правильному управлінні людським капіталом та прагнуть до створення і розвитку внутрішньої культури, заснованої на ефективній системі корпоративних цінностей, компетенцій і комунікацій.

Метою статті є дослідження явища корпоративної культури у світовій науковій теорії і практиці управління. Здійснений авторами практичний аналіз чинників впливу на корпоративну культуру підприємства Хмельницького філіалу групи компаній ТОВ "Snack Production" та емпірично досліджене значення основних індикаторів їхньої корпоративної культури. Отримані значення свідчать, що співробітники Хмельницького філіалу групи компаній ТОВ "Snack Production" високо оцінюють власну корпоративну культуру. Однак знижені значення характеристики «Прихильність» є результатом отриманих низьких рейтингових показників її індикаторів – «Повноваження» та «Розвиток здібностей». Виділені специфічні для підприємства проблеми, які з'являються на етапах впровадження становлення корпоративної культури загалом. Розвиток корпоративної культури можливий шляхом навчання, виховання середовищем, постійним контролем виконання впроваджених правил і кодексів, заохоченнями, покаранням, ритуалами та особистим прикладом керівництва.

Summary: The article deals with the theoretical aspects of the corporate culture of the organization. It has been confirmed that one of the methods of demonstrating an enterprise on the market is to create and develop its corporate culture in such a way that it will maximally correspond to the goals and values of the organization. According to scientific interpretations, the corporate culture unites the generally accepted structure of the organization and the system of values, norms, formal and informal rules of interaction recognized by the collective, performs the functions of structure formation, cohesion, orientation for purposes, integration, adaptation and regulation of the actions of employees. Influencing all significant areas of the company's activities, the corporate culture regulates the activities of employees, forms a sense of commitment to the company and, as a result, improves the quality of products and the work of the enterprise. Company executives, modern consulting and research agencies are increasingly focusing on identifying the reserves that lie in the

correct management of human capital and strive to create and develop an internal culture based on an effective system of corporate values, competencies and communications.

The purpose of the article is to study the phenomenon of corporate culture in the world scientific theory and practice of management. The authors' practical analysis of the factors of influence on the corporate culture of the enterprise of the Khmelnytsky branch of the group of companies "Snack Production" LLC and empirically investigated the values of the main indicators of their corporate culture. The obtained values indicate that the employees of the Khmelnytsky branch of the Snack Production LLC group of companies highly appreciate their own corporate culture. However, the lowered values of the characteristic "Commitment" is the result of the obtained low rating indicators of its indicators – "Authority" and «Development of abilities». Highlighted the problems specific to the enterprise that appear at the stages of introducing the formation of corporate culture as a whole. The development of corporate culture is possible through training, education by the environment, constant monitoring of the implementation of the implemented rules and codes, rewards, punishment, rituals and personal example of leadership.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У нашій країні, як і багатьох країнах пострадянського простору, досі відсутня відповідна увага до інтелектуального потенціалу співробітників підприємств різних форм власності. Це призводить до нераціонального застосування інших економічних чинників та не дозволяє використовувати їх для максимальної реалізації необмежених потреб суспільства. В результаті, така ситуація вже не залишає місця для впливу на ефективність виробництва специфічних особливостей трудових відносин, що містять індивідуалістичний характер, наприклад: відмінності у здібностях, освіті, здатності навчатися, різноманітність професійних смаків, психологічна та мотиваційна готовність більше працювати, змінюватися, ризикувати тощо. Саме тому, нехтування увагою до вищевказаного не дозволяє підприємству (організації) максимально використовувати додатковий резерв для підвищення ефективності функціонування та досягнення успішних бізнес-результатів.

Ми вважаємо, що відповідним додатковим резервом для ефективності діяльності та розвитку бізнесу

стає діяльність в умовах формування та підтримання на підприємстві корпоративної (організаційної) культури як провідної рушійної сили для підвищення продуктивності праці трудового ресурсу підприємства загалом.

Дослідження явища корпоративної культури у світовій науковій теорії і практиці управління розпочалися в руслі гуманістичного підходу до організації та управління людьми в ній, де основним завданням керівництва вважається адаптація організації до зовнішнього середовища і його майбутня зміна за допомогою розвитку корпоративної культури. Та, в свою чергу, допомагає вплинути на діяльність організації через встановлені норми, цінності, традиції, мову тощо; наділяє керівників спеціальною системою понять, яка робить щоденне управління персоналом осмисленим і зрозумілим [5, с. 56].

З точки зору гуманістичного підходу до управління важлива роль належить культурному аспектові управління персоналом та ефективний розвиток організації визначається не лише як «зміна технологій, структур і навичок, але й зміна цінностей, які знаходяться в основі спільної діяльності людей».

Зростаючу кількість публікацій про те, що загально визнаним інструментом

ефективного управління персоналом стає корпоративна культура, зустрічаємо в роботах В. Співака, В. Колпакова, Г. Хаєта, Т. Василькової, О. Нікієнка, О. Бабича та багатьох інших [1]. В наукових роботах сьогодні є чимало підходів до специфіки управління корпоративною культурою, але більшість з них абсолютизує організаційно-управлінський аспект змін культури організації. Про це свідчать такі напрями теоретичних розробок, як етапи створення корпоративної культури, особливості формування культури організації, впровадження змін у корпоративній культурі, прищеплювання корпоративної культури та навіювання успіху діяльності персоналу організації.

Водночас не можна ігнорувати процеси саморозвитку колективу співробітників та одним адміністративним впливом ефективно управляти корпоративною культурою, оскільки існують внутрішні, глибинні основи культури, які неможливо перевести у стереотипи чи звички. Примушувати співробітників змінювати свою корпоративну культуру не можна, проте можливо створити сприятливі, комфортні умови, в яких вона змінюватиметься сама [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою дослідження корпоративної культури активно займаються сучасні науковці. Завдяки їхнім напрацюванням сьогодні уже сформувався та чітко окреслились окремі тематичні напрями даного феномену, а також створені відповідні наукові школи. Так, питаннями типологізації корпоративної культури займалися К. Камерон, Р. Куїнн, А. Радугін, К. Радугін, Ч. Хенді, Е. Шейн; класифікацію організаційно-психологічних методів дослідження організаційної культури

вивчали Н. Макаркіна, Т. Соломанідіна [4], Л. Теплова; встановленням рівнів корпоративної культури займається І. Ладанова. Серед фундаментальних науково-методичних праць вітчизняних науковців варто відмітити Г. Балла, О. Винославську, Н. Завацьку, Л. Карамушку, С. Максименко, А. Шевченко тощо. Проте, поряд з існуючими науковими працями, спостерігається недостатня розробленість даної проблематики, а саме не висвітлювались питання психологічних особливостей впливу корпоративної культури підприємства та її ролі у досягненні бізнес-результатів у співвідношенні з іншими професійно-культурними кодексами в рамках єдиного корпоративного чинника [6].

Формулювання цілей статті (постановка завдання): діагностика корпоративної культури організації – опитування працівників Хмельницького філіалу групи компаній ТОВ «Snack Production» за чотирма основними характеристиками, які описують специфічні аспекти корпоративної культури (анкета Д. Денісона).

Виклад основного матеріалу дослідження. Корпоративна культура виділилася із нової сфери знань корпоративної поведінки, яка вивчає загальні напрями, принципи, закони та закономірності діяльності в організації. Власне поняття «культура» має різну інтерпретацію. Найпоширенішими є два визначення: перше інтерпретує дане поняття згідно із структурно-функціональними традиціями як систему зразків, норм, які дозволені членам спільноти, і ролей, які відповідають певним вищим цінностям. Культура розуміється як одна з підсистем та виконує функції адаптації людини, групи, колективу, організації до суспільства та навколишнього середовища. Культура містить конкретні об'єкти, які

створені групою. Ядро культури становлять традиції, ідеї та цінності, вироблені й визначені нею. В специфіці такого підходу виділено основні елементи культури: поняття, ставлення, цінності, правила і стандарти [5, с. 12-19].

Вивчення корпоративної культури розпочалось недавно, оскільки вона стала усвідомленням значення людського чинника в сучасному житті організацій різних форм і напрямків діяльності. Корпоративна культура – це те, як люди ставляться до добре виконаної роботи, а також і те, що дозволяє устаткуванню, інструментам та персоналу працювати разом і в гармонії. Вона пояснює, чому люди займаються різною роботою в межах однієї компанії, як одні структури компанії розглядають інших і які форми поведінки вибирає для себе кожний з підрозділів у результаті. Наведемо визначення «корпоративна культура» – це провідні моральні норми й цінності, прийняті зразки поведінки й укорінені ритуали, традиції, які приймаються членами організації й здатні відтворюватися в цій організації через формальних або неформальних лідерів [3].

Корпоративна культура містить наступні поняття:

– mind identity – наявність у персоналу підприємства спільного розуміння корпоративної ідеології;

– visual identity – візуальне означення корпоративної ідеології;

– behavior identity – поведінка компанії та персоналу збігається з корпоративною ідеологією [5, с. 10].

Корпоративну культуру можна визначити як сферу менеджменту, що пов'язана з розвитком інтеграційних процесів керівництва. До основних компонентів вона включає цінності членів трудового колективу організації, пере-

конання, норми поведінки і комунікаційної взаємодії працівників в співробітників трудової діяльності, елементи матеріального середовища [1].

Досліджуючи концепцію корпоративної культури, Е. Шейн виділяє три рівні, на яких базується корпоративна культура:

1) артефакти і предмети діяльності людини;

2) цінності;

3) основні установки.

Найбільш наочним рівнем культури є перший рівень, оскільки артефакти і предмети діяльності людини становлять фізичне і соціальне оточення людей. До цього рівня належать приміщення, особливості їхнього планування, продукти діяльності, усна та письмова мова, а також зовнішні прояви поведінки учасників організації.

Другий рівень – набуті цінності. Культура відображає внутрішні цінності, вірування та переконання окремих людей, які, за певних умов, може прийматись переважною більшістю членів організації.

Третій рівень – основні установки. Неусвідомлені реакції на певні ситуації лежать в основі поведінки і визначають спосіб сприйняття, мислення і відчуттів членів організації.

Для формування корпоративної культури Е. Шайн пропонує:

Вирішити проблему зовнішньої адаптації (створення місії та стратегії, цілей, методів їх досягнення, набуття системи контролю діяльності щодо зовнішнього середовища).

Вирішити проблему внутрішньої інтеграції (визначення критеріїв розподілу владних повноважень і делегування, побудова системи внутрішніх комунікацій, втілення системи етичних взаємин, розробка системи внутрішнього контр-

олю і мотивації, спрямованих на підтримку стратегії розвитку організації).

К. Хенді класифікує чотири типи корпоративної культури [6, с. 19]:

1. Культура влади, що ґрунтується на центральному джерелі влади, головній особі, яка безпосередньо впливає на всі процеси в організації.

2. Рольова культура, яка заснована на чіткому делегуванні повноважень і точному визначенні обов'язків.

3. Культура завдання, орієнтована на створення конкретних проектів. Головною метою цієї культури є поєднання необхідних ресурсів і співробітників для досягнення синергетичного ефекту.

4. Культура особистості, яка сфокусована на окремому працівнику. Такий тип культури характерний для організації, що складаються з незалежних експертів – фахівців, які займаються самостійною діяльністю, використовуючи спільні трудові ресурси: приміщення, обладнання. У цьому випадку застосування управлінської ієрархії і механізмів контролю можливе лише у разі спільної згоди членів організації.

На корпоративну культуру людини впливають звички та здібності, потреби й інтереси, зокрема професійні, політичні погляди, моральні цінності, темперамент [5, с.14]. Корпоративна культура людини базується на наступних рисах особистості: позитивна реакція на керівних осіб; прагнення конкуренції; вміння переконувати; бажання грати роль неформального лідера; терпимість до рутинної адміністративної роботи.

На кожному підприємстві існує своя особлива корпоративна культура, а великі організації часто становлять поєднання організаційних культур різних типів, які можуть проявлятися в різних сферах діяльності. Відповідно, різні

люди надають перевагу різним типам корпоративних культур [6].

Метою нашого дослідження було вивчення особливостей корпоративної культури підприємства та визначення шляхів її покращення для досягнення успішних бізнес-результатів. Для діагностики корпоративної культури організації було проведено опитування 40 співробітників Хмельницького філіалу групи компаній ТОВ «Snack Production» за чотирма основними характеристиками, які описують специфічні аспекти культури в межах анкети Д. Денісона. Враховуючи те, що в своїй моделі автор розглядав такі риси корпоративної культури організації, як місія, узгодженість, участь та адаптивність, ми для характеристики «Місія» застосували індикатори, які надають чіткої і зрозумілої напрям у стратегічному розвитку організації та мають конкретні мету й завдання щодо шляхів реалізації. Характеристику корпоративної культури організації «Узгодженість» (або послідовність) ми розглядали як координація, згода та ключові цінності працівників продуктивних організацій. Характеристику «Прихильність» ми позначили індикаторами, які показують відчуття власності та відповідальності працівників, а характеристику «Адаптивність» – рисами, що підвищують організаційну спроможність для збереження, росту та розвитку. Отримані значення індексів основних факторів корпоративної культури організації представлені в таблиці 1.

Отримані значення показують, що співробітники Хмельницького філіалу групи компаній ТОВ «Snack Production» високо оцінюють корпоративну культуру власної компанії. Однак значення такої характеристики, як «Прихильність», яка

Таблиця 1

Значення основних індикаторів корпоративної культури організації, %

Індикатори корпоративної культури організації	Значення індикаторів, %
Місія організації:	83
– стратегічна спрямованість;	87
– мета і завдання;	85
Узгодженість:	82
– координація та інтеграція;	78
– згода;	81
– ключові цінності	86
Прихильність:	66
– повноваження;	57
– орієнтація на роботу в команді;	74
– розвиток здібностей	70
Адаптивність:	84
– здатність до змін;	75
– орієнтація на клієнта;	99
– здатність організації до навчання	79

має низьке значення (66%), є результатом отриманих низьких рейтингових показників її індикаторів «Повноваження» (55%) та «Розвиток здібностей» (70%). Слід зауважити, що повноваження як опосередкованість керівних стосунків між директором і підлеглими учасниками цих взаємин не сприймаються останніми як важлива складова корпоративної культури організації і оцінена лише 2,9 бала, індикатори орієнтації на роботу в команді та розвиток здібностей оцінені досліджуваними в 3,75 та 3,45 бала відповідно (з максимальних 5-ти балів).

Ми вважаємо, що отримані дані є результатом недостатності інформації та свободи вибору (дії) як повноважень співробітників, так і розвитку їх здібностей, що вимагає від керівної ланки перегляду підходів до стратегії корпоративної культури організації.

Висновки з проведеного дослідження. Результати нашого дослідження

свідчать, що співробітники Хмельницького філіалу групи компаній ТОВ «Snack Production» бачать резерви зростання організації та успіху бізнес-результатів в узгодженні цілей та більш злагодженій роботі колективу компанії. Вміле управління корпоративною культурою та використання її потенціалу дає можливість підвищувати ефективність діяльності організації та сприяти позитивним економічним наслідкам. Це призводитиме до підвищення відданості працівників та розвитку співпраці, вищої продуктивності праці, кращого виконання своїх функцій і покращення процесу прийняття рішень.

Сприятиме успішності бізнес-результатів підприємства через вплив корпоративної культури можна наступними методами: навчання, виховання середовищем, постійний контроль виконання розроблених правил і кодексів, заохочення, покарання і ритуали та особистий приклад керівництва.

Література:

1. Литвин О. Є. Експортний потенціал та можливості українських малих та середніх підприємств на європейському ринку. *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. праць. К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2016. С. 165-175.
2. Захарчин Г. М. Корпоративна культура: навчальний посібник. Львів, 2011. 317 с.
3. Воронкова А. Е. Корпоративне управління та культура в акціонерних товариствах: організація, принципи, оцінка. *Вісник Національного університету Водного господарства та природокористування «Проблеми раціонального використання соціально-економічного і природно-ресурсного потенціалу регіону»*, 2006. № 3. С. 25-34.
4. Жуковська Т. О., Кудря Я. В. Мотивування при формуванні корпоративного духу кадрів на акціонерних підприємствах машинобудування України. *Актуальні проблеми економіки*, 2008. № 12(90). С. 77-83.
5. Задихайло Д. В. Корпоративне управління : навч. посібник. Харків : Еспада, 2003. 687 с.
6. Кулініч І. О. Психологія управління : навч. посіб. К. : Знання, 2008. 292 с.

НОТАТКИ

Наукове періодичне видання
Київський науково-педагогічний вісник
Науковий журнал

26 (26) 2022

Підписано до друку 18.11.2022 р. Формат 84x108/16.

Папір офсетний. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 3,32.

Тираж 50 прим.

Видавник: «Київська наукова організація педагогіки та психології»

04108, м. Київ, а/с 62

www.knopp.org.ua

E-mail: office@knopp.org.ua

Телефон: +38 066 699 58 422